

ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА СТУДЕНТІВ АНГЛІЇ

Розглядаються теоретичні аспекти формування громадянської культури студентів Англії.

Людство, яке увійшло у III тисячоліття своєї історії, переживає складний процес соціокультурної та економічної трансформації, переходу від індустріальної фази до науково-технічної, інформаційної. Вносяться кардинальні зміни у сферу виробництва, що корінним чином змінює побут людей, їх соціальне та духовне життя і дозволяє зміцнювати духовність як визначальні атрибути людського буття. Ці перетворення особливо помітні у високорозвинених країнах світу, що лідирують у темпах НТП. Провідне місце в сфері праці займає діяльність, що вимагає від людей підготовки у обсязі вищому від середньої школи. На порозі XXI століття освітня сфера суттєво змінюється. Освітні реформи набули глобального характеру, стали важливою складовою соціальної політики держав. НТП, участь в системі глобальної економіки висувають комплекс спільних вимог до освітніх структур різних країн, що сприяє їх уніфікації, інтернаціоналізації. Однак і зараз система освіти кожної країни відображає особливості її соціально-економічного розвитку і політичної структури, демократії та прав людини.

Розбудова демократичної держави, становлення громадянського суспільства в Україні потребують адекватних змін навчальної і виховної роботи загально-освітніх закладів. Культурі громадянського виховання у цьому контексті належить провідна роль. Загальноосвітня школа має сформувати у юнаків і дівчат готовність стверджувати свою громадську позицію.

Проблеми освіти і виховання, зокрема проблему формування громадянської культури, у зарубіжних країнах досліджують З.О.Малькова, Т.В. Яркіна, М.Л. Славіна (США), Н.В.Абашкіна, Т.І.Вакуленко, В.А.Гуменюк (Німеччина), О.Ю.Леонтєва, А.В.Парінов, М.П.Лещенко (Англія) та ін. При цьому для нас важливими є результати пошуку М. Лещенко щодо формування громадянськості як складової загальної культури майбутніх вчителів. Проблему підготовки вчителів у зарубіжних країнах досліджують О.В.Сухомлинська, Л.П.Пуховська, Н.М.Лавриченко та ін. У цьому зв'язку для нас особливо важливими є положення О.В.Сухомлинської про утвердження гуманістичних громадянських цінностей європейських учителів як основи зміцнення громадянської культури індивідів (щодо місця своєї спільності у морально – правовому полі ЄС). Проблема розвитку громадянської культури в англійській молоді має давнє філософське підґрунтя. Першооснови її заклали А. Бен, Дж. Локк, Дж. С. Міль та ін. Також філософські аспекти виховання, зокрема й виховання громадської культури досліджували К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл. У цьому зв'язку важливим є соціокультурний підхід для розуміння сутності громадянської культури особистості як основи утвердження громадянського демократичного суспільства.

Соціологічні та етичні аспекти громадянської культури в Україні вивчають А.Гусейнов, М.Попович, О.Забушко, А.Кудін. У цьому зв'язку для нас особливо важливими є позиції вчених щодо самоактуалізації як основи формування громадської культури, зокрема і у студентів вищих навчальних закладів. Все ж доводиться констатувати, що прямих робіт у напрямку виховання громадської культури у студентів коледжів подальшої освіти, зокрема у Великій Британії, ми не знаходимо. Все вище окреслене і визначило завдання нашої статті.

Слід сказати, що громадянська культура сучасних студентів Англії включає розуміння юнаками і дівчатами сутності своїх прав і обов'язків щодо державних інституцій, владних структур, інституцій громадянства та свого загального способу навчання і життєдіяльності у цій системі. Це, у свою чергу, передбачає розвиток знань основ культури, емотивно-мотиваційної сфери та сфери відчуттів, критичного мислення та уміння адекватно ставити близькі та віддалені життєві перспективи з метою подальшого самоствердження як громадян Англії. Більш ніж 300-річний досвід розвитку громадянської культури Англії (де гармонійно поєднуються влада Парламенту з певними повноваженнями Королеви) не міг не позначитися на дотриманні всіма громадянами, зокрема і студентською молоддю, чітко усталених прав і обов'язків. При цьому такі формуються і, звичайно, засобами традиційної громадянської культури (засобами традицій) та у навчально-виховному процесі коледжів подальшої освіти.

Природно, що розуміння поняття "громадянська культура" студентів Англії потребує виявлення філософських засад у гностичному полі таких понять як "свобода", "необхідність" і "відповідальність". Вперше поняття "відповідальність" окреслив у своїй роботі "Емоції і воля" (1859) англійський філософ А.Бен. Він розглядав її у розумінні звинувачення, осудження, покарання. Пізніше англійський філософ Дж. Ст. Міль розглядав згадане поняття у розумінні "підзвітності" і його соціальної та практичної ролі, що надавало йому можливість трактувати відповідальність як вираження свободи і необхідності [1 : 466]. У XIX ст.. даний аспект відповідальності розглядав і Гегель, котрий, аналізуючи діалектику суб'єктивного та об'єктивного, зробив висновки, що "оскільки суб'єктивна воля людини підпорядковується законам, то протилежність свободи і необхідності зникає [2 : 38] і "виконання обов'язку робить людину вільною" [3 : 195].

Отже, навіть короткий історичний екскурс дає підставу вважати, що відповідальність пов'язана з діяльністю людини, виконанням її обов'язку, а також із свободою особистості. Саме відповідальність забезпечує дотримання людиною оптимальної взаємодії між свободою і необхідністю. Свобода без необхідності призводить до анархії, а необхідність, позбавлена свободи, спричиняє насилля над особистістю. Таким чином, відповідальність як інтегральна особистісна якість дозволяє людині, зокрема і студентській молоді, вільно

стверджувати свою життєдіяльність у громадянському правовому полі. Тобто, йдеться про чітке дотримання молодими людьми, зокрема і англійською студентською молоддю, власних прав та обов'язків.

Однак, маємо враховувати тенденцію, за якою молоді англійські люди несуть з 18 років громадянську, юридичну, студентську та інші види офіційної відповідальності. Тим самим йдеться не про ретроспективний аспект відповідальності, а про перспективний. Тобто, виникає потреба не лише в чіткому розумінні, а в переконанні про важливість для особистого громадянського благополуччя розвитку відповідної соціальної і моральної мотивації.

Слід зауважити, що мотиви, мотивація особистості є домінуючою у її поведінці і діяльності. Особливо гостро визначається потреба у розумінні молодими людьми таких значущих особистісних внутрішніх спонук як громадянське самоствердження, самовизначення, самовираження і самореалізації. Це, в свою чергу, потребує уточнення розуміння громадянської культури студентів коледжів подальшої освіти Англії.

Під громадянською культурою ми будемо розуміти здатність студентської молоді знаходити гармонійну взаємодію з колегами, професорами, викладачами, близькими, соціумом на основі дотримання прав, обов'язків, етикету та можливість ставити свої життєві плани на далеку і близьку перспективу з метою духовного, морального і матеріального добробуту та повноцінного особистісного розвитку й утвердження себе як громадян Англії. Виходячи з даної дефініції, для аналізу мотивації студентів коледжів Англії доцільно зазначити, що всіляка діяльність, зокрема і пізнавальна діяльність англійських студентів, її мотивація передбачає розуміння таких понять як потреби, цінності, цінності орієнтації, інтерес.

Щодо аналізу потреб особистості, то в англійській психології з великою прихильністю сприймається концепція американського неогуманіста Е. Фромма, за якою сутність людини визначається її фундаментальними потребами, які носять переважно антропологічний характер. Він відносить до найважливіших потребу у спілкуванні та міжособистісних стосунках, потребу у творчості та активності, потребу у системі орієнтації, потребу у самостверженні. Задоволення всіх цих потреб може відбуватися протилежними засобами, які або сприяють, або перешкоджають позитивному розвитку особистості. У визначенні цих засобів Е. Фромм провідну роль відводить вихованню. Воно повинно сприяти розвитку позитивних потреб, перетворюючи їх у органічний компонент інтелектуальної та емоційної сфери особистості. Обґрунтовуючи цю ідею, автор "Втечі від свободи" писав, що внутрішня потреба активізує всі сили людини значно більш ефективно, ніж будь-який зовнішній тиск. Зовнішній примус завжди викликає психологічну протидію, яка знижує продуктивність праці, або робить людину нездатною до вирішення завдань, що потребують розуму, ініціативи і відповідальності [4 : 350-352].

Потреби, зокрема у навчальній діяльності, спонукають студентів до ознайомлення певними громадянськими цінностями. Проте цей процес не є прямим. Він зачіпає, насамперед, ціннісні орієнтації та інтереси англійської студентської молоді і виявляється як мотиви пізнавальної діяльності. Природа пізнавальної діяльності є обґрунтованою. Доведено, що внутрішні мотиви, ставши визначальними спонуками, дозволяють чіткіше розуміти студентською молоддю мету діяльності. Тим самим мотиви, зокрема самоствердження і самореалізації, сприяють пізнанню молодими людьми громадянських цінностей англійського соціуму, які є основою їх гармонійного співіснування. При цьому вони вивчають наукові курси соціології, політології, основи держави і права та основи громадянського суспільства.

Зазначимо, що основним методом засвоєння цих цінностей є діалог. Діалог є універсальною формою суспільної комунікації, обміном інформаційними повідомленнями між рівноправними партнерами — громадянами. Кожен громадянин продукує власне світобачення, яке інтерпретує соціальну реальність. Громадяни об'єднуються згідно із своїми світобаченнями у політичні групи, союзи та партії. Вони конкурують у політичному просторі, визначають перспективи поступу суспільства, вчать співіснувати в одному політичному просторі, формуються як особистості, створюють власне "Я", тобто стають громадянами. Такі висновки ведуть до необхідності здійснення узгодженої практики взаємодії носіїв різних суспільних ідеологій на основі діалогу, що розглядається як закономірність соціального розвитку.

Усвідомлені та пізнані студентами суспільні закони мають реалізуватися у формі особливого діалогового способу мислення. Він дозволяє юнакам і дівчатам зрозуміти сутність взаємодій у сучасному суспільстві та самореалізуватися відповідності з цими знаннями. Студенти на основі пізнаних у навчально-виховному процесі законних, демократичних методів отримують можливість реалізовувати нормовідповідний вплив і на розвиток громадянської спільноти, і на подальшу розбудову держави.

Отже, виходячи з зазначеного вище аналізу, будемо вважати громадянську культуру студентів англійських коледжів психологічним новоутворенням, яке відображає найбільш значущу для них як для англійських громадян сферу – реалізацію ними власних прав та свобод, емоційне позитивне ставлення до прав інших громадян, відповідальність за збереження громадянського миру в державі (суспільстві) на підґрунті суспільного діалогу.

Саме переконання у важливості громадянських принципів є серцевиною, власне, громадянської культури. Це, у свою чергу, дозволяє юнакам і дівчатам відповідально зреалізовувати свою частку дійсності і емоційно позитивно сприймати саму культуру англійського народу, а також всю європейську спільноту. Проте цей висновок потребує подальших теоретичних узагальнень та експериментальних підтверджень, що є завданням наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Миль Дж. Ст. Обзор философии с. Гамильтона. – СПб., 1881. – 528 с.
2. Гегель Г.-В. Ф. – Соч. – М., 1950. – Т.8. – 470 с.

3. Гегель Г.-В. Ф. – Соч. – М., 1950. – Т.7. – 380 с.
4. Фромм Э. Бегство от свободы (пер. с англ.). – М.: Прогресс, 1989. – 450 с.

Матеріал надійшов до редакції 9.09.03 р.

Левковская О. М. Гражданская культура студентов Англии.

Рассматриваются теоретические аспекты формирования гражданской культуры Англии.

Levkovskaya O. M. Civic culture in English students.

Theoretical aspects of civic culture of the students of the colleges of advanced education of England are discussed.